

Karen M. Lauridsen

Overvejelser omkring principperne for en syntaktisk-semantic kontrastiv analyse af modalverberne i moderne engelsk og dansk¹

Abstract

The present paper deals with the principles of a syntactico-semantic contrastive analysis exemplified by the author's project concerning a semantic subcategorization of modality and a contrastive analysis of the modal verbs in English and Danish. A tertium comparationis for the analysis has been established for the project along the following lines: the categories are defined as Boolean, precise categories, and the semantic categorization is established by means of a combination of, on the one hand, the distinction between epistemic and non-epistemic modality and, on the other hand, the modal operators possibility and necessity. The categories are thus defined by means of cross-linguistic logico-semantic criteria and are well suited as tertium comparationis in an analysis of language specific modal expressions such as the modal verbs.

1. Introduktion

Det fremgår ganske klart af såvel handelshøjskolernes langsigtede faglige planlægning som diskussioner inden for initiativområdet Fagsproglig Kommunikation i Statens humanistiske Forskningsråds regi, at kontrastive studier og studier i interkulturel kommunikation prioriteres højt i den erhvervsproglige forskning. Netop derfor forekommer det også væsentligt at diskutere principper for en sådan forskning, og jeg har valgt at redegøre for nogle af de overvejelser med hensyn til netop principper, som jeg har gjort mig i forbindelse med mit kontrastive projekt om modalverberne i moderne engelsk og dansk. Jeg vil herefter eksemplificere disse med hovedtrækkene i den syntaktisk-semanticke subkategorisering, jeg har foretaget i Lau-

1. Artiklen er baseret på et foredrag holdt i Lingvistisk Kollokvium på Handelshøjskolen i Århus i april 1988.

ridsen (1987), men ikke gå i detaljer med denne analyse.

1.1 Baggrund for projektet

Indledningsvis vil jeg dog kort skitser baggrunden og målsætningen for mit projekt. Som det vil være underviser bekendt, viser det sig ikke sjældent i engelskundervisningen, at de studerende selv på de post-gymnasiale niveauer har besvær med korrekt at oversætte de højfrekvente modalverber CAN, MAY, MUST, SHALL, WILL samt OUGHT TO og NEED og de dertil svarende danske KAN, MÅ, SKAL, VIL, BØR og i negerede sætninger BEHØVER IKKE. Da det må være ganske væsentligt, at ikke mindst netop handelshøjskolernes sprogstuderende og -dimit-tender så fuldstændigt som muligt behersker dette område af grammatikken i såvel almindeligt som fagligt sprog, synes det nærliggende at forsøge at analysere og kontrastere modalverberne på grundlag af en semantisk subkategorisering på en sådan måde, at der på basis af de fremkomne resultater kan udarbejdes passende undervisningsmateriale til at øve de studerendes kompetence inden for dette område. Det har derfor været projektets primære mål at nå frem til en adækvat semantisk kontrastering, der inddrager så mange subkategorier, som der er behov for på engelsk og dansk, men som på den anden side heller ikke er mere detaljeret end det er nødvendigt. Det har med andre ord været min hensigt at etablere en analysemodel, der er teoretisk-videnskabeligt baseret, men hvis resultater skal kunne anvendes i en klart didaktisk sammenhæng.

Det arbejde, som jeg her skal præsentere i en relativt kort form, er baseret på andre fremstillinger og mindre empiriske analyser, men det er min hensigt at teste disse resultater på de maskinlæsbare korpora, som forhåbentlig snart vil være tilgængelige på handelshøjskolen og om nødvendigt justere analysen, før jeg vil anse arbejdet for tilfredsstillende afsluttet. Det drejer sig altså om såvel almindeligt sprog som om fagsprog, idet jeg gerne vil nå frem til at registrere fagsproglige afvigelser fra almensproglige karakteristika.

1.2 Kontrastiv analyse

Da det er helt afgørende for gennemførelsen af en kontrastiv analyse, at man kan etablere en adækvat tertium comparationis, på basis af hvilken man kan foretage analysen i ikke-sprogspecifikke kategorier, var det oprindeligt min hensigt at opstille et sæt kategorier, der udelukkende var semantisk definerede. En indledende syntaktisk

analyse skulle således ene og alene tjene til at beskrive de foreliggende morfo-syntaktiske former, hvis betydning skulle kontrasteres i den semantiske analyse. Det har imidlertid vist sig, ikke mindst med udgangspunkt i Davidsen-Nielsens kontrastive studier af tempus og modus i dansk og engelsk (under udarbejdelse), at en kategorisering i logisk-semantiske kategorier i væsentlig grad underbygges af morfo-syntaktiske faktorer. Det gælder først og fremmest den basale skelnen mellem epistemisk og ikke-epistemisk modalitet, og derfor inddrages i alle tilfælde mindst tre niveauer fra det sproglige hierarki i analysen: morfologi, syntaks og semantik. De syntaktisk-semantiske og logisk-semantiske kategorier, der anvendes i analysen af modalverberne, vil blive defineret nedenfor. Før det sker, vil jeg kort omtale de overvejelser, som jeg har gjort mig med hensyn til definitionen af en sproglig kategori.

2. Definition af en kategori

Det kan næppe overraske nogen, at det på et meget tidligt tidspunkt stod mig klart, at jeg umuligt kan arbejde med en definition, som går ud fra, at et givet element enten tilhører eller ikke tilhører en given kategori, altså en binær distinktion mellem plus og minus eller 1 og 0. Det er bemærkelsesværdigt, at det lykkes så mange lingvis-ter at beskæftige sig med modalitet og modalverber - eller for den sags skyld et hvilket som helst andet område af grammatikken - og så totalt abstrahere fra de problemer, der er forbundet med præcist definerede eller diskrete kategorier. Det skyldes nu nok i virkeligheden, at mange vælger at se bort fra denne problemstilling.

Jeg anser det imidlertid for nødvendigt at arbejde med en definition af en sproglig kategori, som er upræcis nok til at kunne omfatte det dynamiske element i naturligt sprog, men som samtidig er præcis nok til at fortjene betegnelsen kategori.

2.1 Fuzzy sets

En af de få, som eksplicit går ud fra, at de kategorier, som skal anvendes til en semantisk beskrivelse af modalverberne, nødvendigvis ikke kan være diskrete, er Coates (1983), jvf. også Leech & Coates (1980). Hun forsøger med en definition, overtaget fra matematikken, af såkaldte fuzzy sets, men heller ikke de er ganske tilfredsstillende, fordi de i stedet for at operere med den binære distinktion mellem 0 og 1, i princippet tillader en kvantificerbar gradering mellem 0 og 1, og det forekommer urimeligt at skulle

skelne mellem, om et givet sprogligt element er medlem af en kategori i graden 0,4, 0,6 eller 0,8.

2.2 Upræcise kategorier

I stedet for at arbejde med de kvantificerbare kategorier i fuzzy sets har jeg derfor valgt at lægge mig tæt op ad de såkaldt Booleske upræcise kategorier, som blandt andre Dahl (1985) arbejder med. Han definerer en upræcis kategori, der kan være en eller flerdimensionel, således (1985,3):

By an imprecise category I mean a category which cannot be defined in such a way that for every member x of its domain (that is, the set of things to which the category can be meaningfully applied), the definition determines a truth value to the statement that x belongs to the category in question. Instead, even if some members of the domain clearly fall under the category and some clearly do not, there is in an imprecise category a zone in the middle where membership is not clearly defined.

En sådan upræcis kategori består altså med andre ord af en kerne med prototypiske elementer samt nogle ikke-prototypiske elementer uden for kernen. Dette kan illustreres som i fig. 1 nedenfor.

Fig. 1 Upræcis kategori med kerne og periferi

Ambiguitet, hvor de to upræcise kategorier er uafhængige af hinanden, kan illustreres som i fig. 2 nedenfor, og endelig kan en overlappning af to upræcise kategorier illustreres som i fig. 3:

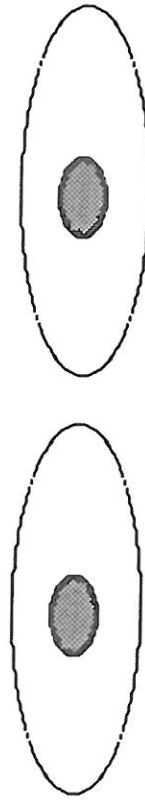

Fig. 2 Ambiguitet mellem to upræcise kategorier

Fig. 3 Overlappning af to upræcise kategorier

I definitionen af en sådan upræcis kategori kan man således arbejde med henholdsvis centrale, prototypiske træk og ikke-prototypiske træk. Endvidere kan nogle - oftest de prototypiske - træk eller faktorer anses for at være dominante i forhold til andre - ofte ikke-prototypiske træk - og endelig kan definitionen af en upræcis kategori skærpes således, at de dominante, prototypiske træk dominerer over de ikke-prototypiske, så der til sidst bliver tale om en præcist defineret kategori, som udelukkende er etableret på baggrund af de centrale prototypiske træk. Det kan heraf sluttes, at et prototypisk element nødvendigvis må indeholde de for den givne kategori prototypiske træk.

2.3 Generelle og sprog-specifikke kategorier

I forbindelse med etablering af sproglige kategorier, er der endnu et par faktorer, som gør sig gældende, og som jeg kort vil omtale her. Det er dels forskellen mellem at etablere og navngive kategorier, dels forskellen mellem generelle og sprog-specifikke kategorier, jvf. f.eks. Thrane (1983).

Etableringen af en kategori må nødvendigvis ske på baggrund af distributionelle kriterier, og derfor er en sådan etablering i første omgang også nødvendigvis sprog-specifik. Derimod anvendes semantiske kriterier til at navngive en kategori, hvorfor denne fase ikke nødvendigvis er sprog-specifik, men kan være generel. Endelig må det forholde sig således, at det ikke er enkeltelementer, men hele sprog-specifikke kategorier, der er medlemmer af generelle, tværsproglige kategorier, og derfor må sådanne semantiske tværsproglige kategorier, som eksempelvis tid, kausalitet og modalitet også anses for at være velegnede som tertium comparationis i en kontrastiv analyse, der i sagens natur må kræve et ikke-sprog-specifikt sammenligningsgrundlag. Det skal understreges, at der her tales om tværsproglige, generelle kategorier, og ikke universelle kategorier. Det skyldes, at de modale kategorier, som opstilles

for den kontrastive analyse af engelsk og dansk, nok synes at gælde for de to involverede sprog, men det postuleres ikke, at de etablerede kategorier dermed er universelle. Tværtimod er der god grund til at antage, at de i vestlig kultur kendte kriterier for etablering af modale kategorier, der har sine rødder helt tilbage i Antikken, gælder for en række kendte og med hinanden beslægtede sprog, først og fremmest de germanske, eller endog de indoeuropæiske, men at de ikke gælder for sprog, som er mere eksotiske set ud fra vor nordeuropæiske synsvinkel, jvf. f.eks. Palmer (1986), hvori han bl.a. diskuterer de såkaldte evidentials.

3. Modus og modalitet

Hvilket formål tjener da definitionen af de upræcise sproglige kategorier samt distinktionen mellem generelle og sprogspecifikke kategorier i forbindelse med den kontrastive analyse af modalverberne i engelsk og dansk? Termen sproglig kategori anvendes selvsagt på flere forskellige niveauer i den sproglige analyse, men jeg vil i første omgang benytte den i distinktionen mellem modus og modalitet. Der er i faglitteraturen om dette emne nogen vekslen i anvendelsen af terminologien, og det er derfor vigtigt at få slået fast, hvad jeg i mit arbejde forstår ved de to termer. Ved modalitet forstår jeg den (tværsporglige) semantiske kategori, der kan defineres på basis af et samspil mellem de modallogiske operatorer *mulighed*, *forudsigelighed*, og *nødvendighed* samt en skelnen mellem på den ene side *epistemisk* og på den anden side *ikke-epistemisk (deontisk og dynamisk)* modalitet (jvf. nedenfor). Den semantiske kategori modalitet er således defineret som en generel, ikke-sprogspecifik kategori og kan i de enkelte sprog udtrykkes ved hjælp af forskellige grammatiske kategorier: på dansk og engelsk i verbalfrasens modi (imperativ og den rudimentære konjunktiv, som findes i begge sprog), analytisk modus (modalverberne, jvf. nedenfor), tempus (ikke-temporal anvendelse af præteritum) og endelig kan den leksikaliseres eller udtrykkes i bestemte syntaktiske strukturer (f.eks. konditionalsætninger). Jeg har som allerede nævnt valgt at koncentrere mig om analytisk modus og vil i det følgende derfor ikke beskæftige mig med modalitetens andre udtryksformer².

2. Hvad angår leksikaliserede udtryk for modalitet eller modalitet udtrykt ved hjælp af tempus eller syntaktiske faktorer henvises for engelsk til Perkins 1983.

Ved modus - i modsætning til modalitet - forstår jeg helt traditionelt den grammatiske kategori, der rummer de flekterede verbalformer indikativ, konjunktiv og imperativ. Indikativen udtrykker generelt ikke modalitet, men kan dog gøre det i tilfælde, hvor præteritumsformen anvendes modalt uden fortidig reference. De oblikke modi har derimod som oftest modal betydning.

3.1 Analytisk modus

Termen analytisk modus har jeg lånt fra Huddleston (1984). Han går ud fra, at der på moderne engelsk ikke er nogen oblikke modi, da man så måtte operere med syntetisme i et urimeligt stort omfang, idet det, der traditionelt er blevet betraget som henholdsvis infinitiv, præsens uden for 3. person singularis, konjunktiv og imperativ på moderne engelsk, har en og samme form, den såkaldte basisform. Den eneste undtagelse herfra er verbalparadigmet for BE. Det samme gør sig ikke helt gældende på dansk, men det er i denne sammenhæng også ligegyldigt, om man opererer med oblikke modi eller ej. Hovedsagen er, at modalverberne (som Huddleston karakteriserer som hjælpeverber) udtrykker modalitet, og dermed kan sidestilles med fleksiverne i de traditionelle oblikke modi. På den anden side kan modalverbum plus infinitiv ikke med rimelighed betragtes som en modus i traditionel forstand, da modalverberne jo næppe er at karakterisere som fleksiver, og derfor vælger Huddleston termen analytisk modus til at beskrive de modale hjælpeverber (i lighed med f.eks. analytisk komparation af adjektiverne). Dette er ikke stedet at diskutere terminologien yderligere, men det må konstateres, at den etablerede skelnen mellem grammatisk modus i form af imperativ og konjunktiv og analytisk modus i form af modalverber kan være nyttig i analysen af den semantiske kategori modalitet.

I det hele taget kan modalverbernes morfo-syntaks give anledning til lange diskussioner, eksempelvis om distinktionen mellem grammatiske og leksikalske morfemer, ligesom det - i alle tilfælde i den anglo-amerikanske litteratur - har været diskuteret, hvilken subkategori af verber modalverberne tilhører eller eventuelt udgør³. Jeg vil i

3. Jvf. f.eks. diskussionerne mellem Rodney Huddleston og Frank R. Palmer i Huddleston, Rodney (1974) "Further Remarks on the Analysis of Auxiliaries as Main verbs" *Foundations of Language* 11. (1976) "Some Theoretical Issues in the Description of the English verb" *Lingua* 40. (1980a): "Criteria for Auxiliaries and Modals" Greenbaum, Sydney, Geoffrey N. Leech & Jan Svartvik (eds) *Studies in English Linguistics for Randolph Quirk*. London: Longman. (1980b): "On

nærværende sammenhæng slet ikke gå ind på den meget lange diskussion, som har været ført - og stadig føres - i faglitteraturen, men blot henviser til, at jeg mener i mit arbejde at have godgjort, at det gælder for såvel de engelsk som de danske modalverber, at de ikke prototypisk tilhører en bestemt verbal kategori, idet de hverken er prototypiske hjælpeverber eller prototypiske fuldverber, men snarere må betragtes som elementer i de to kategoriers fællesmængde uden for de respektive kerner, jvf. Lauridsen (1987). Ydermere forholder det sig sådan, at modalverbernes morfo-syntaktiske status synes at ændre sig, alt efter om de optræder som epistemiske eller ikke epistemiske modalverber, hvilket har fået Davidsen-Nielsen (under udarbejdelse) til - på baggrund af Spang-Hansens (1983) hjælpeverbumskriterier - at fastholde, at det gælder for begge sprog, at de epistemiske modalverber er hjælpeverber, mens de ikke-epistemiske modalverber med hensyn til visse morfo-syntaktiske træk ligger tættere på fuldverberne (jvf. nedenfor).

Som det turde fremgå af ovenstående er den upræcise sproglige kategori et væsentligt værktøj i den morfo-syntaktiske analyse af modalverberne i såvel engelsk som dansk. Det vil nedenfor blive godgjort, at dette også gælder i den semantiske analyse.

4. Semantisk definition af modalitet

Som allerede nævnt i afsnit 3 ovenfor defineres modalitet som en (tværsproglig) semantisk kategori på basis af et samspil mellem de modallogiske operatorer **mulighed**, **forudsigelighed** og **nødvendighed** samt en skelnen mellem epistemisk og ikke-epistemisk modalitet. I det følgende vil den sidstnævnte distinktion blive behandlet først, idet jeg dog gør opmærksom på at jeg først og fremmest beskæftiger mig med distinktionen mellem epistemisk og deontisk modalitet. Det kan nemlig diskuteres, i hvilket omfang såkaldt dynamisk modalitet i virkeligheden er modalitet i samme for-

Palmer's Defence of the Distinction between Auxiliaries and Main Verbs" *Lingua* 50 og Palmer, Frank R. (1974): *The English Verb*. London: Longman. (1979a): *Modality and the English Modals*. London: Longman. (1979b): "Why Auxiliaries are not Main Verbs" *Lingua* 47. Endelig har transformationsgrammatikere som Steele et al. (1981): *Encyclopedia of AUX: A study of cross-linguistic equivalence* (Cambridge, Mass.: The M.I.T. Press) hævdet, at de såkaldte modalverber slet ikke er at betragte som verber overhovedet. Der henvises til de nævnte værker samt til Lauridsen (1987).

stand som de to øvrige kategorier, jvf. f.eks. Palmer (1986); det forekommer mig dog nok rimeligt at tage det med i en mere omfattende analyse af modalverberne. Jeg vil imidlertid ikke gå nærmere ind på spørgsmålet i nærværende fremstilling, men henviser til Lauridsen (1987) og Lauridsen (under udarbejdelse).

Ved modalitet forstås jeg således grammatikaliseringen eller leksikaliseringen af den talendes (eller en anden modal kildes) holdning eller mening, hvad angår muligheden, forudsigeligheden eller nødvendigheden af, at en given proposition er sand eller falsk, eller at en given handling eller tilstand tilvejebringes. Hvis den talendes holdning angår en given propositions sandhedsværdi, er der tale om epistemisk modalitet; hvis den angår tilvejebringelsen af en given handling eller tilstand, er der tale om deontisk modalitet.

4.1 Epistemisk over for ikke-epistemisk modalitet

Den ovenfor nævnte semantiske skelnen mellem epistemisk og ikke-epistemisk modalitet støttes som allerede antydnet af nogle syntaktiske faktorer, som får Davidsen-Nielsen (under udarbejdelse) til at hævde, at de epistemiske modalverber i højere grad end de ikke-epistemiske er hjælpeverber. Jeg tager ikke stilling til denne diskussion i nærværende fremstilling, men illustrerer den syntaktiske skelnen, som eksisterer mellem de to modale kategorier, ved hjælp af nogle af de kriterier, som Davidsen-Nielsen benytter i sit arbejde.

I eksempel (1) er det ikke muligt uden kontekst at afgøre, om der er tale om epistemisk modalitet (med parafrasen "Det er muligt, at firmaet...") eller deontisk modalitet (med parafrasen "Jeg anser det for muligt for firmaet at ..."):

- (1) a. Firmaet kan tjene en masse penge på dette projekt
- b. The company may make a lot of money on this project

Hvis det danske eksempel (1a) omsættes til perfektiv, er der to muligheder, nemlig perfektiv i den modale proposition som i (2a) og perfektiv i sætningens hovedproposition som i (3a):

- (2) a. Firmaet har kunnet tjene en masse penge på dette projekt
- b. The company has been able to make a lot of money on this project / It has been possible for the company to make a lot of money on this project
- (3) a. Firmaet kan have tjent en masse penge på dette projekt
- b. The company may have made a lot of money on this project

Hvis den modale proposition omsættes til perfektiv som i (2), kan modaliteten udelukkende fortolkes som ikke-epistemisk. Det kan på dansk stadig udtrykkes ved hjælp af modalverbet, mens der på engelsk kræves en parafase som i (2b). I (3) derimod udtrykker *kan* og *may* epistemisk modalitet, og perfektiven i hovedpropositionen udtrykker fortidig reference snarere end perfektivitet, idet distinktionen mellem perfektivitet og ikke-perfektivitet er neutraliseret. Med andre ord, kun de epistemisk modalverber kan optræde sammen med en efterfølgende perfektiv, og denne perfektiv får da fortidig reference. Når der er tale om modalverber, forekommer perfektiv i den modale proposition altså udelukkende på dansk og kun ved ikke-epistemisk modalitet.

Jeg gør opmærksom på, at der er enkelt afvigelser fra de generelle tendenser, som her opregnes, først og fremmest i forbindelse med SKAL og SHALL, hvor de er kategoriseret under hovedkategorierne deontisk forudsigelighed og nødvendighed⁴. Jeg vil ikke komme nærmere ind på diskussionen her, men koncentrere mig om de generelle principper og tendenser. Blandt andet derfor eksemplificeres der også udelukkende med modalverber i ikke-negeret præsensform, selv om jeg tager det for givet, at modalverberne i negerede sætninger eller i deres præteritumsform vil kunne analyseres efter de samme principper som dem, der skitseres her. En anden syntaktisk skelnen mellem epistemiske og ikke-epistemiske modalverber er repræsenteret i (4) og (5):

- (4) a. They may/must build the new county hospital on this site
b. De kan/må bygge det nye amtssygehus på den grund

Hvis man betragter (4) uden kontekst, er det ikke muligt at afgøre, om der er tale om epistemisk eller ikke-epistemisk modalitet; hvis man indsætter (4) i en konditionalkonstruktion, er der derimod ingen tvivl:

- (5) a. If they may/must build the new county hospital ...
b. Hvis de kan/må bygge det nye amtssygehus ...

I (5) er der såvel på engelsk som på dansk kun mulighed for en

4. Netop denne kategorisering har forårsaget kritik fra nogle af mine kolleger og skal tages op til fornyet overvejelse i forbindelse med mine kommende korpusanalyser.

ikke-epistemisk fortolkning ("Hvis de er i stand til / kan få lov til / bliver nødt til at bygge ..."), og det gælder da altså typisk for modalverber, at kun de ikke-epistemiske optræder i konditionalsætninger.

Ovenstående eksempler (1)-(5) synes at godtgøre, at der er visse syntaktiske restriktioner på de epistemiske modalverber, som ikke gælder for de ikke-epistemiske. Med hensyn til spørgsmålet om perfektivitet eller konditionalitet forekommer det intuitivt indlysende, at et sprogligt element, der semantisk set udtrykker den talendes holdning til en given propositions sandhedsværdi, nødvendigvis må forstås i en ikke-perfektiv og ikke-konditional form. Ligeledes forekommer det af semantiske årsager intuitivt indlysende, at kun de epistemiske modalverber forekommer med progressivt aspekt i den handling, der er udtrykt i den efterfølgende proposition:

- (6) a. The editor may/will/must be writing today's editorial
b. Redaktøren kan/vil/må være ved at skrive dagens leder

(6) kan kun fortolkes som epistemisk modalitet, og det synes da heller ikke vanskeligt at give en semantisk forklaring på dette forhold. Det må tages for givet, at man ved et modalt udtryk kan tage stilling til sandhedsværdien af en proposition, der angiver, at en handling er i gang; derimod kan man næppe ved hjælp af et modalt udtryk give tilladelse eller ordre til, at en given handling er i gang. Dette synes at gælde generelt, ikke blot for den grammatiske progressiv i engelsk, men også for det tilsvarende leksikaliserede udtryk på dansk. Hvad angår samspillet mellem modalverbernes syntaks og semantik i øvrigt henvises til Palmer (1983).

Endelig skal det nævnes, at der synes at være en distinktion i brugen af henholdsvis såkaldt *s-* og *blive-passiv* på dansk, således at *blive-passiven* optræder efter epistemiske modalverber som i (7a) og *s-passiven* efter ikke-epistemiske modalverber som i (7b):

- (7) a. Han kan blive udnævnt til administrerende direktør efter nytår
b. Han kan udnævnes til administrerende direktør efter nytår

Jeg skal i den kommende tid analysere netop dette forhold på et større dansk korpus, og vil derfor ikke yderligere kommentere min hypotese her.

Der er hos Davidsen-Nielsen yderligere syntaktisk-semantiske

kriterier, der kan tjene til distinktionen mellem epistemiske og ikke-epistemiske modalverber; jeg indskrænker mig for nærværende til ovenstående eksempler herpå og vil sluttelig blot nævne, at der også synes at være en markant forskel i modalverbernes betydning på skalaen fra [+abstrakt] til [+konkret], hvilket kan ses i nedenstående eksempler (8)-(10):

- (8) a. Can this be true?
b. Kan dette være sandt?
- (9) a. Can I borrow your bike?
b. Kan jeg låne din cykel?
- (10) a. Can you swim?
b. Kan du svømme?

Den epistemiske betydning af *can/kan* i (8) synes at være den mest abstrakte, mens den dynamiske betydning i (10) synes at være den mest konkrete. Imellem disse to yderpunkter finder man da den deontiske betydning eksemplificeret i (9).

Af hensyn til den metodiske diskussion skal det for god ordens skyld nævnes, at det naturligvis gælder for alle eksempler, at den syntaktiske analyse foretages på de to sprog hver for sig, hvorefter resultaterne af disse analyser er blevet sammenlignet. Hvad angår eksemplerne (1) til (3), er det helt klart, at den semantiske kategori perfektiv kan have flere forskellige udtryksformer, dels typisk i en finit form af HAVE/HAVE plus perfektum participium, dels i en eller anden form for parafase. Det er altså væsentligt at skelne mellem den semantiske kategori perfektiv (der sandsynligvis i alt væsentligt er tværsporglig) og dens typiske morfo-syntaktiske form på begge sprog. Tertium comparationis er i dette tilfælde et samspil mellem den semantiske kategori og dens typiske udtryk i de respektive sprog.

Hvad angår betingelseskomplekserne i eksemplerne (4)-(5), er det oplagt, at der her er tale om en semantisk kategori, der på begge sprog typisk er udtrykt i en ledsætning, der indledes med en bestemt konjunktion, henholdsvis HVIS og IF.

Eksemplerne med progressiv i (6) gælder i første omgang for engelsk, hvor der er en næsten en-til-en overensstemmelse mellem den semantiske kategori progressiv og dens grammatikaliserede udtryk. At der kan foretages en sammenligning med dansk overhovedet, selv om der her ikke foreligger en tilsvarende grammatisk form, skyldes, at den semantiske kategori har nogle bestemte leksikaliserede udtryk som VÆRE VED AT / VÆRE I GANG MED / SID-

DER, LIGGER, GÅR OG plus præsens etc.

Distinktionen mellem -s-passiv og *blive*-passiv findes ikke i engelsk, og derfor er dette eksempel i denne sammenhæng unikt for dansk.

Som allerede nævnt forudsætter en kontrastiv analyse en adækvat tertium comparationis. Det turde være fremgået af ovenstående analyser, at en sådan tertium comparationis i mit arbejde udgøres af tværsporglige semantiske kategorier, som ikke har identiske, men dog sammenlignelige sproglige udtryk. Jeg vil for nærværende ikke gøre mere ud af de syntaktisk-semantiske kategorier, men i det følgende kort omtale det filosofiske og logisk-semantiske grundlag for den semantiske kategorisering.

4.2 Mulige verdener

Som en filosofisk basis for den semantiske analyse ligger konceptet om de mulige verdener, hvorved forstås ideen om, at tingenes tilstand kunne være eller kunne have været anderledes end den rent faktisk er eller var. Ifølge dette koncept, der kan føres tilbage til Leibniz, jvf. Rescher (1979), kan en proposition siges at være sand i en given verden (virkelig eller imaginær), men falsk i en anden. En proposition, som kan siges at være sand i alle mulige verdener, er en eviggyldig sandhed. Endvidere kan ideen også dække forholdene i en bestemt verden, eksempelvis den virkelige, på forskellige tidspunkter, jvf. Prior (1957). Jeg er her ikke interesseret i en filosofisk diskussion, men jeg benytter ideen om de mulige verdener som basis for den semantiske kategorisering af modalitet, da netop modalitet udtrykker, at den virkelige verden kan være anderledes eller kan ændres nu eller på et senere tidspunkt, respektive kunne have været anderledes på et tidligere tidspunkt.

Ovenstående giver anledning til at bemærke, at jeg tager det for givet, at udtryk for fremtidighed kan inkorporeres i en modal subkategorisering, idet der ifølge ideen om de mulige verdener kan være et element af fremtidighed i de modale kategorier. Jeg antager herefter, at der i de enkelte subkategorier dels er semantiske træk defineret på basis af de modallogiske operatorer samt henholdsvis epistemisk og ikke-epistemisk modalitet, dels er semantiske træk for henholdsvis samtidighed eller fremtidighed. På basis af dette samt definitionen af sproglige kategorier i afsnit 2, synes det ikke urimeligt at postulere, at de modale træk generelt dominerer de temporale træk i den semantiske subkategorisering af modalitet, men at det i visse tilfælde forholder sig sådan, at de temporale træk dominerer de

modale. Det vil nedenfor fremgå, at jeg postulerer, at nødvendighedsoperatoren kan så at sige spaltes i to hovedsubkategorier: en, hvor det temporale element synes at dominere, og en, hvor det modale element dominerer. Jeg går med andre ord ud fra, at der i modalverbernes semantik er et inherent element af fremtidighed, som i de fleste betydninger af WILL (samt visse betydninger af SHALL) og VIL (samt visse betydninger af SKAL) bliver dominante som i (11):

- (11) a. He will come tomorrow
 b. Han vil komme i morgen (forudsiger jeg) / Han kommer i morgen

En yderligere diskussion af fremtidighed på engelsk og dansk falder uden for dette arbejdes rammer. Jeg vil med udgangspunkt i ovenstående blot fastslå, at jeg går ud fra, at der på engelsk såvel som på dansk er to tempora (præsens og præteritum) og at fremtidighedsreferencer er modale⁵.

4.3 Modal logik

Jeg har i det foregående flere gange nævnt, at den semantiske kategorisering er baseret på de modallogiske operatoren **mulighed**, **forudsigelighed** og **nødvendighed**. Dette er noget af en tilsnigelse i strengt logisk forstand, idet logikerne ikke arbejder med en forudsigelighedsoperator, men med de to operatoren mulighed og nødvendighed med følgende indbyrdes afhængighed:

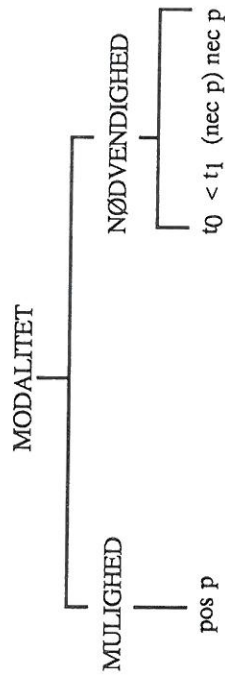
- (12) $\text{pos } p = \text{non nec non } p$
 $\text{nec } p = \text{non pos non } p$

hvor *pos* står for mulighedsooperatoren, *nec* for nødvendighedsoperatoren, og *p* er hovedpropositionen. Det har imidlertid vist sig,

5. Enkelte danske lingvister har på det seneste arbejdet med flere tempora på bl.a. engelsk og dansk, f.eks.: Davidsen-Nielsen, Niels: "Tense in Modern English and Danish", i: Fisiak, Jacek (ed.) *Papers and Studies in Contrastive Linguistics*. Poznan: Adam Mickiewicz University Press 1985, 73-84 og "Har engelsk en fremtid? Betragtninger over futurum i engelsk og andre sprog", i: *Ceбал 8. Festskrift til Jens Rasmussen i anledning af hans 70-års fødselsdag*. København 1987; Vikner, Steen: "Reichenbach Revisited: one, two or three temporal relations?" i *Acta Linguistica Hafniensia* 19,2, 1985.

at disse to operatoren ikke alene kan udgøre den logiske basis for den semantiske kategorisering af modalitet i naturligt sprog, hvorfor jeg som nævnt i 4.2 har måttet spalte nødvendighedsoperatoren i to med henholdsvis det modale og det temporale som det dominante træk i kategorien.

Fig. 4.

Der opstår således en 3 x 3 matrix for subkategoriseringen af modalitet, der kan illustreres som i fig. 5, hvis man placerer de modale operatoren på den horisontale akse og distinktionen mellem epistemisk, deontisk og dynamisk modalitet på den vertikale akse:

Fig. 5

	MULIGHED pos p	FORUDSIGELIGHED $t_0 < t_1$ (nec p)	NØDVENDIGHED nec p
EPISTEMISK MODALITET	EPISTEMISK MULIGHED	EPISTEMISK FORUDSIGELSE FREMtidig REFERENCE	EPISTEMISK NØDVENDIGHED
DEONTISK MODALITET	DEONTISK MULIGHED	DEONTISK FORUDSIGELSE	DEONTISK NØDVENDIGHED
DYNAMISK MODALITET	DYNAMISK MULIGHED	DYNAMISK FORUDSIGELSE	DYNAMISK NØDVENDIGHED

Denne tredeling på tværs svarer i alt væsentligt til den kategorisering, som Perkins (1983) foretager; han definerer sine kategorier

som i (13) nedenfor:

- (13) a. Neither *p* nor non-*p* is a logical consequence of / is entailed by C (where C is a set of circumstances within a system of organized belief)
- b. Neither *p* nor non-*p* is a logical consequence of / is entailed by C, but there is a definite bias towards *p* as opposed to non-*p*
- c. *p* is a logical consequence of / is entailed by C

I den semantiske analyse af modalverberne har det ikke overraskende været nødvendigt at foretage en yderligere subkategorisering af de ni kategorier i fig. 5; disse tager sig i skematisk form ud som i fig. 6, 7 og 8:

I b-skemaerne er det ty-

Fig. 6a.

EPISTEMISK MULIGHED	
IKKE-EPISTEMISK MULIGHED	TILLADELSE
EVNE	

Fig. 6b.

MAY	KAN
CAN (MAY)	KAN
	MAY MÅ (GERNE) (CAN) (KAN)
CAN	KAN

Fig 7a.

EPISTEMISK	FORUDSIGELIGHED
DEONTISK	FORUDSIGELSE/FUTURUM
	FREMTIDIG ARRANGEMENT
	LEGALT ARRANGEMENT
	LØFTE
DYNAMISK	VILJE
	HABITUALITET

Fig 7b.

EPISTEMISK	WILL	VIL/ præsens
DEONTISK	BE (TO)	SKAL
	SHALL	SKAL/ præsens
	SHALL	SKAL
DYNAMISK	WILL	VIL
	WILL	KAN

Fig. 8a.

EPISTEMISK	NØDVENDIGHED
	LOGISK INFERENS
	ANTAGET INFERENS
	RAPPORT
DEONTISK	TVANG/ORDRE
	FORPLIGTELSE

Fig. 8b.

EPISTEMISK	NØDVENDIGHED	
	MUST	MÅ
	OUGHT (TO)	BØR/parafrase
	(IS SAID TO)	SKAL
DEONTISK	MUST	MÅ/SKAL
	OUGHT (TO)	BØR

piske udtryk ved hjælp af modalverber for de givne kategorier på henholdsvis engelsk og dansk angivet; det skal understreges, at der her er tale om den typiske brug, og at der i empiriske data er såvel semantiske som udtryksmæssige overlapninger mellem de enkelte subkategorier.

Som det turde fremgå af ovenstående, har jeg altså benyttet ikke-sprogspecifikke semantiske kategorier som tertium comparationis i en kontrastiv analyse af nogle sprogspecifikke modale udtryk, med andre ord, modalverberne i engelsk og dansk. Den semantiske kategorisering er nok defineret på baggrund af semantisk-logiske faktorer, men det er samtidig blevet understreget flere gange, at disse definitioner er at opfatte som de prototypiske træk, og at det forudsættes, at kategorierne er upræcise og dynamiske og ofte over-

lapper hinanden. Som et sidste punkt skal det også igen pointeres, at de tværproglige semantiske kategorier ikke betragtes som universallier; de har imidlertid vist sig anvendelige i en kontrastiv analyse af engelsk og dansk, formodentlig fordi de to sprog historisk og kulturelt er nært beslægtede.

5. Afslutning

Jeg har i det foregående forsøgt at redegøre for de grundlæggende principper i mit projekt om modalverberne i engelsk og dansk. Jeg vil gerne understrege, at jeg betragter mit arbejde, Lauridsen (1987), som et foreløbigt resultat i projektet, idet jeg nu vil teste den etablerede kategorisering på større sammenlignelige korpora. Projektets næste trin bliver således en række empiriske analyser, hvis resultater inkorporeres i den endelige projektrapport. Jeg forventer på basis af mine hidtidige undersøgelser, at juridisk fagsprog vil vise sig at være det mest interessante. Teknisk fagsprog indeholder generelt få og ganske entydige modale udtryk, og hvad angår handelskorrespondance (merkantilt fagsprog) synes afvigelserne fra normalsproget så godt som udelukkende at være et spørgsmål om frekvens samt om pragmatiske faktorer, som jeg hidtil har udeladt af analysen.

Som antydet undervejs i det foregående har jeg til hensigt at producere detailanalyser af enkeltområder i kategoriseringen, og endelig er det min hensigt at udarbejde undervisningsmateriale på forskellige niveauer på basis af analyseresultaterne.

Litteratur

- Coates, Jennifer (1983): *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. London: Croom Helm 1983.
- Dahl, Östen (1985): *Tense and Aspect Systems*. London: Basil Blackwell 1985.
- Davidsen-Nielsen, Niels (under udarbejdelse): *On Tense and Mood in English and Danish*.
- Huddleston, Rodney (1984): *Introduction to the Grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press 1984.
- Lauridsen, Karen M. (1987): *A Syntactico-semantic Subcategorization of the Modal Verbs in Modern English and Danish. An attempt at establishing and discussing an adequate tertium comparationis*. Unpubl.ms.
- Lauridsen, Karen M. (under udarbejdelse) "De såkaldt dynamiske modalverbers syntaktiske og semantiske status".
- Leech, Geoffrey N. & Jennifer Coates (1980): "Semantic Indeterminacy and the Modals", i: Greenbaum, Sydney, Geoffrey N. Leech & Jan Svartvik (eds)

- Studies in English Linguistics for Randolph Quirk*. London: Longman 1980.
- Palmer, Frank R. (1983): "Semantic Explanations for the Syntax of the English Modals", i: Heny, Frank & Barry Richards (eds) *Linguistic Categories: Auxiliaries and Related Puzzles*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company 1983.
- Palmer, Frank R. (1986): *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press 1986.
- Perkins, Michael R. (1983): *Modal Expressions in English*. London: Frances Pinter 1983.
- Prior, A.N. (1957) *Time and Modality*. Being the John Locke Lectures for 1955-6 delivered at the University of Oxford. Oxford: The Clarendon Press 1957.
- Rescher, N. (1979): *Leibniz: An Introduction to his Philosophy*. Oxford: Basil Blackwell 1979.
- Spang-Hansen, Ebbe (1983) "La notion de verbe auxiliaire", i: *Revue Romane*. Numéro spécial 24, 1983.
- Thrane, Torben (1983) "On the Universality of AUX", i: *Acta Linguistica Hafniensia* 1983, 18, 2.